obsáhnout i základy oborů divadelní vědy, jako je teorie dramatu, metodologie divadla a jeho jednotlivých složek, dějiny české i světové divadelní kultury…, přičemž ono slůvko základy uvedených oborů je nosné, neboť dramaterapie je prakticky orientována a na detail zaměřené vědomosti z teatrologie by studentům byly více zátěží než potřebnou propedeutikou. Bohužel většina teatrologických knih a učebních textů je určena studentům divadelních fakult, vyšších odborných škol a studentům divadelní vědy na filozofických fakultách, tudíž se jedná o publikace značně zatěžující svou obsáhlostí ty, kteří procházejí výcvikem v expresivních terapiích. Ovšem parafrázováno slovy klasika: hezkých učebnic je šlakovitě málo, avšak jsou. Jednou z nich je i Richterova *Praktická dramaturgie v kostce,* která nabízí svému čtenáři základní přehled v divadelní terminologii a struktuře jednotlivých složek s důrazem na dramaturgickou činnost a je metodickým návodem v procesu jevištního přepisu, adaptace či dramatizace literární předlohy.

Knížečka je strukturována do sedmi nosných kapitol, jež nám podávají souvislý pohled na následující divadelní okruhy a praktické činnosti při utváření a řízení divadelního tvaru:

- proces vzniku divadelní inscenace a vztah k divadelním složkám,
- smysl a obsah dramaturgie,
- z čeho vybírat předlohu k inscenování (vč. soupisů a zdrojů her),
- výběr předlohy a její analýza pro konkrétní soubor,
- dramaturgicko-režijní koncepce,
- úprava předlohy.

Tím, že publikace podává podrobnou „kuchařku" tvorby inscenace ve všech jejích složkách s odkazem (a vysvětlením) na zákonitosti divadla, stává se výtečnou pomůckou nejen pro studenty dramaterapie, ale též pro ty speciální pedagogy, kteří pracují v teatroterapeutické oblasti (odborně zařazeno), tedy pro ty, kteří využívají divadla v edukaci, reedukaci a sociální rehabilitaci klientů se zdravotním postižením.

Milan Valenta

BAKER, A.; VAN DEN BOGAERDE, B.; CRASBORN, O. (Eds.). ***Cross-Linguistic Perspectives in Sign Language Research.*** Selected Papers from TISLR 2000. Hamburg : Signum Verlag, 2003. 333 s. ISBN 3-927731-88-9.

Po období, v němž lingvistika znakových jazyků dokazovala (a úspěšně dokázala) strukturní a funkční srovnatelnost znakových jazyků s jazyky mluvenými, dochází v jejím zaměření k obratu: programově se chce věnovat už ne jen shodám, ale především rozdílům mezi mluvenými a znakovými jazyky (srov. např. Meier; Cormier; Quinto-Pozos 2002). Vedle toho začíná mapovat také vztahy

mezi jednotlivými znakovými jazyky, zkoumat, do jaké míry jsou totožné a v čem se naopak liší. Takové porovnávání je umožněno pokračujícími výzkumy znakových jazyků v různých zemích, a to i takových, které jsou pro nás mnohdy značně exotické (z oblastí jako třeba Uganda, Pákistán nebo Malajsie).

Čtyřicet osm různých znakových jazyků bylo předmětem zájmu účastníků sedmé mezinárodní konference věnované teoretickému popisu znakových jazyků (v r. 2000 se konala poprvé na evropské půdě, v Amsterdamu). Do konferenčního sborníku, který vychází jako čtyřicátý první svazek známé ediční řady International Studies on Sign Language and the Communication of the Deaf, je zařazeno devatenáct příspěvků o znakových jazycích evropských i mimoevropských, o těch, které jsou lingvisticky popsány do značné hloubky (jako americký znakový jazyk), i o těch, jejichž lingvistický popis stojí na začátku.

Čtyřem oddílům sborníku (*Lexicon and Phonology*, s. 29–91; *Morphosyntax*, s. 93–223, *Pragmatics*, s. 225–261 a *Psycholinguistics*, s. 263–333) předchází obecnější oddíl (*General*, s. 1–27). V něm se hodnotí dosavadní výsledky lingvistiky znakových jazyků a formulují se cíle jejího budoucího směřování. Oba příspěvky sem zařazené (P. Ladd: *Time to Locate the Big Picture?* a B. Woll: *Modality, Universality and the Similarities among Sign Languages; an Historical Perspective*) se v podstatě v pojmenování cílů shodují: konstatují potřebu kontrastivního studia znakových jazyků a vypracování jejich typologie (Ladd, sám sluchově postižený, přitom zdůrazňuje, že na poznávání znakových jazyků, ale i neslyšících komunit, jejich umění a literatury musí mít v budoucnu daleko větší podíl sami neslyšící).

V oddílu označeném jako *Slovník a fonologie* se dobře ukazuje, v jaké míře může fonologický a lexikální popis znakových jazyků klást obecnější lingvistické otázky. Dvě studie (H. M. Hurlbut: *A Preliminary Survey of the Signed Languages of Malaysia* a T. Johnston: *BSL, Auslan and NZSL: Three Signed Languages or One?*) otvírají – v opoře o využití rozsáhlého lexikálního materiálu – otázku vymezení jazyka a otázku jeho rozlišení od dialektu: jedna studie ze shromážděných dat vyvozuje, že v Malajsii existují přinejmenším tři rozdílné znakové jazyky, druhá na základě lexika tří historicky a geneticky spjatých jazyků (britského, australského a znakového jazyka Nového Zélandu) předkládá překvapivý názor, že jde spíše o variety nebo dialekty znakového jazyka jediného. Popis fonologických specifik osobních vlastních jmen několika nepříbuzných znakových jazyků (V. Nyst, A. Baker: *The Phonology of Name Signs: a Comparison between the Sign Languages of Uganda, Mali, Adamorobe and The Netherlands*) zase klade obecnější otázku po postavení vlastních jmen v slovní zásobě každého jazyka a zprostředkovaně ještě otázku po vli-

vu mluvených jazyků na jazyky znakové. Příspěvek zaměřený na rané osvojování finského znakového jazyka (R. Takkinen: *Variation of Hanshape Features in the Acquisition Process*) srovnává tvary ruky užívané dětmi s tvary ruky užívané dospělými; v souvislosti s tím poukazuje na problém noremnosti tvarů ruky a na obecnější problém norem (a variet) znakových jazyků vůbec.

Oddíl o morfosyntaxi zahrnuje sedm studií o šesti znakových jazycích – nikaragujském, dánském, brazilském, hongkongském, holandském a americkém (ten je zastoupen dvakrát). Studie jsou většinou zaměřeny na popis vybraných morfosyntaktických problémů a jsou určeny zvl. čtenářům zběhlejším v lingvistických teoriích. Pozornost autoři věnují syntaktickým strukturám ve vztahu ke slovosledu (J. H. Kristoffersen: *Existence, Location and Possession and the Order of Constituents in Danish Sign Language*; R.M. de Quadros: *Phrase Structure of Brazilian Sign Language*; Sze, Yim Binh Felix: *Word Order of Hong Kong Sign Language*), dále testování syntaktické závislosti (I. van Gijn, A. Baker: *Testing for Syntactic Dependency – Some Results from NGT*) i prostředkům vyjadřování participantů v americkém znakovém jazyce ve srovnání s jejich vyjadřováním v gestice (S. Casey: *Relationships between Gestures and Signed Languages: Indicating Participants in Actions*). Vztah přirozeného jazyka a gest je předmětem zájmu ještě další studie, studie o „novém" znakovém jazyce, který po r. 1981 vznikl v Nicaragui (A. Senghas; A. Özyürek; S. Kita: *Encoding Motion Events in an Emerging Sign Language: from Nicaraguan Gestures to Nicaraguan Signs*). Bude asi na místě dodat, že vznik znakového jazyka v Nicaragui je pro světovou vědeckou obec, nejen lingvistickou, nesmírně zajímavý – snad poprvé v historii byli lingvisté přímými svědky procesu vzniku jazyka a snad poprvé mohli zmapovat, jak se z „nejazykového" stává „jazykové". Poslední studie oddílu o morfosyntaxi (R.B. Lindert: *American Sign Language „Classifiers": Can Hearing Mothers Learn to Use them Effectively?*) je věnována klasifikátorům: analýzou materiálu se dospívá k závěru, že i slyšící matky dokážou v komunikaci se svým neslyšícím dítětem klasifikátory užívat efektivně.

Pragmatické aspekty komunikace ve znakovém jazyce – těm je věnován třetí oddíl sborníku – se zkoumají kratší dobu než fonologie znakových jazyků nebo jejich gramatika. Pragmatický přístup reprezentují tři studie sborníku; jejich tematiku zřetelně naznačují už jejich tituly: *The Development of Attentional Strategies in Sign Language and Spoken Language* (E. Kolen; J. Klatter-Folmer; H. Knoors; C. Tijsseling), *Turn Taking in two Tactile Sign Languages, Swedish Sign Language and Finnish Sign Language* (J. Mesch), *The Expression of False Belief in American Sign Language* (J. E. Pyers).

Třemi studiemi je zastoupena i psycholingvistika. Dynamiku produkce amerického

znakového jazyka mapuje rozsáhlá studie *Characterization of Visual Properties of Spatial Frequency and Speed in American Sign Language* (R. G. Bosworth; Ch. E. Wright; M. S. Bartlett; D. Corina; K. R. Dobkins). Studie *Do Organizational Principles in the Mental Lexicon Influence Picture Categorization?* (K. A. E. Grote) z provedených experimentů vyvozuje, že způsob existence jazyka (audioorální vs. vizuálněmotorický) ovlivňuje povahu a stavbu jeho sémantického systému. Třetí studie z psycholingvistiky (J. Keller: *Sign Language Production: Slips of the Hand and Their Repairs in German Sign Language*) se zaměřuje na zajímavou problematiku „chyb v řeči"; dochází k závěru, že v tomto ohledu je situace v německém znakovém jazyce v podstatě srovnatelná se situací v znakovém jazyce americkém a se situací v jazycích mluvených (v nich je samozřejmě problematika „přeřeknutí" prozkoumána ve větší šíři a do větší hloubky než v jazycích znakových).

Autory sborníkových příspěvků jsou zhusta kolektivy odborníků a v nich pak jsou zastoupeni zdaleka ne pouze „čistí" lingvisté. Není to po mém soudu náhodné. I znakové jazyky se totiž postupně stávají předmětem zájmu dalších vědních disciplín, nebo chceme-li jinak: i do výzkumů znakových jazyků vstupuje multidisciplinární úhel pohledu.

Sborník, doplněný CD-ROM se záznamem některých analyzovaných jazykových jevů, tak otvírá lingvistice znakových jazyků nové perspektivy. Zároveň vyzývá ke spolupráci vedené „přes hranice" disciplín a jazyků. Bez ní by multidisciplinarita a srovnávací studium znakových jazyků byly jen stěží myslitelné.

Alena Macurová

Literatura:

MEIER, R.P.; CORMIER, K.; QUINTO-POZOS, D. (Eds.). *Modality and Structure in Signed and Spoken Languages*. Cambridge : Cambridge University Press, 2002.